

Горішня М. Л.,

здобувач кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті розглядається еволюція, структура і динаміка нормативно-правового забезпечення архівної діяльності у Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії та деяких інших країнах. Ретроспективний порівняльно-правовий аналіз міжнародних та зарубіжних стандартів з приводу цифровізації ретроспективних документальних проєктів, інструктивно-методичних документів й багатьох інших нормативних архівно-правових джерел з регламентації архівної справи дозволив визначити як спільні риси, так і національні та регіональні особливості. Узагальнення світового досвіду цифрових архівних проєктів свідчить про те, що тренди діджиталізації архівних фондів призвели до створення центрів зберігання електронних документів (Німеччина, Франція, США, Швеція, Данія, Нідерланди, Фінляндія) та спеціалізованих електронних архівів (РБ, Польща, Україна). Такі країни, як США, Велика Британія, Швейцарія і Австралія, займають лідируючі позиції як у сфері наукових досліджень, так і в галузі правового регулювання питань, пов'язаних з технічними носіями інформації. Серед усіх країн світу у втіленні інноваційних методів розвитку архівної діяльності сьогодні перше місце належить США. Досліджуються питання інтеграції України до Європейського простору, що потребує приведення національного архівного законодавства у відповідність до міжнародних вимог. Особливу увагу приділено характеристикам правових режимів зберігання і використання електронних документів, а також масивів «роботизованої» документації. Аргументовано, що необхідною умовою формування і розвитку міждержавного інформаційного простору є створення єдиних підходів у вирішенні питань, пов'язаних з персональними даними.

Підсумовується, що архівне законодавство у більшості країн зумовлює організацію Національних архівів, їхні завдання та функції. Крім того, визначено тенденцію у світовій архівній правозастосовчій практиці щодо створення центрів зберігання електронних документів та спеціалізованих електронних архівів.

Ключові слова: архівне законодавство, правова регламентація зберігання документів, зарубіжний досвід, правове регулювання організації архівної діяльності, *ретроспективна інформація*, цифровізація архівних фондів.

Актуальність проблеми. Архівна адміністративно-правова база регулює практично всі аспекти архівної діяльності, починаючи з визначення структури цієї галузі і закінчуючи правами й обов'язками архівістів та інших фахівців. Архівне законодавство визначає правила зберігання архівного матеріалу, вирішує кому і за яких умов можна видавати документи, наділяє керівників архівів певними службовими повноваженнями, прописує правила роботи, встановлює відповідальність громадян щодо отриманої інформації, а також визначає, який

вид історичної спадщини країни необхідно залишити і зберегти для майбутніх поколінь. Інформаційна діяльність будь-якої цивілізованої країни опирається не тільки на передовий досвід інших держав, але й ураховує власні національні інтереси. Стрімкі зміни в архівній галузі відображають вступ країн Європи до високотехнологічного інформаційного суспільства і породжують нові підходи щодо правового регулювання організації управління, зберігання, передачі та використання архівних відомостей в умовах цифровізації глобального інформаційно-комунікаційного простору.

Предмет публікації – особливості правової регламентації архівної справи у Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії та деяких інших країнах.

Метою статті є компаративний аналіз міжнародного досвіду нормативно-правового забезпечення архівної діяльності, а також оцінка правових засобів і моделей організації архівної справи окремих країн у контексті діджиталізації фондів (архівної інформації).

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці фахівців у галузі інформаційного та адміністративного права (В. Авер'янов, І. Арістова, В. Баскаков, І. Бачило, Ю. Батурін, А. Венгеров, В. Гавловський, М. Дімчогло, В. Залізник, Р. Калюжний, Т. Коломоєць, Б. Кормич, О. Кулініч, Г. Лінник, В. Ліпкан, А. Логінов, А. Марущак, Ю. Максименко, П. Мельник, В. Михалевич, І. Рогатюк, В. Цимбалюк, К. Череповський, О. Чуприна, М. Швець, В. Шкарупа та ін.), а також визнаних науковців-документознавців та архівістів (В. Автократов, О. Ардашкіна, І. Асфандіярова, В. Бездрабко, Г. Боряк, Є. Буров, В. Кривенко, С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, Л. Левченко, Є. Лобанов, В. Магідов, О. Медушевський, К. Новохатський, М. Палієнко, Г. Петерсон, М. Слободяник, А. Соляник, П. Стоян, Л. Філіпова, Л. Хавкіна, О. Харченко, Т. Хорхордіна, А. Черешня, Г. Швецова-Водка, А. Шелест, О. Шерман, Т. Ширко та ін.).

О. Рибачок, спираючись на досвід європейських країн та США, Канади, Австралії, Ізраїлю і Японії, розкрив стратегії формування міжнародних цифрових інтегрованих ресурсів документальної спадщини [7]. О. Синєкий заглиблювався до компаративного аналізу правових особливостей зберігання фодокументів у різних країнах [8]. Досить актуальною є розробка теоретичних аспектів зберігання і використання архівних електронних документів. У багатьох країнах ведеться активна робота в цьому напрямку.

Вчені приділяють значну увагу цій проблематиці, розробляючи різні піднапрями нормативної регуляції електронної (цифрової) архівної документації, зокрема проблеми термінології

[10], відбору на зберігання електронних документів, побудови інформаційних систем архівів, створення Центру зберігання електронних документів.

Попри досить велику кількість наявних праць вчених, що стикаються з цією проблематикою, тема правового регулювання обороту архівної документальної інформації і захисту ретроспективних даних залишається, як і раніше, недостатньо дослідженою. На цей час узагальнених наукових праць, присвячених теорії архівного права та історії архівного законодавства, не створено. Проблеми науково-правового та інституційного забезпечення інформаційно-комунікаційної безпеки цифрового архівного простору практично не відображені у новітніх правничих дослідженнях.

За допомогою порівняльного методу вдалося порівняти ретроспективні та сучасні уявлення та знання щодо регуляції архівної справи у різних країнах за різних часів, нові і старі архівні нормативно-правові акти, виявити реальні здобутки організації прогресивних технологій фондового опрацювання. Такі методи, як формально-логічний та прогностичний, надали змогу для розробки пропозиції з удосконалення правового режиму зберігання електронної ретроспективної документної інформації у зарубіжних електронних архівах.

Нормативну та емпіричну основу дослідження становлять зарубіжні та міжнародні нормативно-правові акти в архівній сфері, судові рішення та накази, відомчі документи з питань архівної діяльності та суміжних аспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Архіви країн Північної Європи (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія) мають багато спільних рис як в історії їхнього розвитку, так і в сучасному стані.

Зародження архівів на території цих країн відбувалося дещо пізніше, ніж в інших країнах континенту. Внаслідок віддаленості Північної Європи від Середземномор'я античні традиції зберігання документів тут були практично невідомі. В результаті архіви Скандинавських країн склалися виключно за рахунок власного внутрішнього розвитку. До того ж через зміни державного і територіального устрою цих країн протягом тривалого часу у Середні століття і Новий час архіви однієї країни могли опинитися на зберіганні в архівах іншої. Щоправда, в рамках уній зберігалася значна автономія, що залишало можливості для розвитку місцевих, міських і церковних архівів, а відносна слабкість королівської влади в управлінні призводили до того, що в країнах Північної Європи досить активно розвивалися приватні (фамільні) архіви. Попри специфіку кожної з Скандинавських країн, загальні тенденції розвитку національних архівів були такі ж, як і в інших країнах Європи. Для країн Північної Європи характерна більш слабка традиція відомчого зберігання документів. У таких відомствах, як військо, морське, закордонних справ, не склалося великих архівів, а найчастіше документи цих відомств виявлялися в Головному політичному архіві країни.

Для сучасних країн Північної Європи характерна приблизно одна і та ж система управління архівами. Зазвичай вона включає Державний (Національний) архів, що підпорядкований Міністерству культури або Міністерству освіти, а також мережу регіональних архівів, що входять в структуру управління Національного архіву. Керівник Національного архіву (Національний архівіст) є одночасно і керівником всієї системи архівів країни. При цьому Національний архів здійснює

досить жорсткий контроль за діяльністю не підлеглих йому муніципальних і приватних архівів.

На рубежі XX–XXI ст. для всіх країн Північної Європи характерний активний розвиток систем електронного документообігу та електронного архівного зберігання. При національних архівах створені відповідні структури управління, національні системи електронного документування, а також відповідні бази даних з електронної документації. Значна частина документів, що зберігаються в архівах, вже оцифрована. Країни Північної Європи беруть активну участь у діяльності міжнародних архівних організацій, а також здійснюють всебічне архівне співробітництво в рамках свого географічного регіону. Склалася практика проведення щорічних зустрічей і фахових конференцій архівістів Швеції, Норвегії, Данії, Ісландії та Фінляндії.

Серед інших країн Скандинавії особливе місце в формуванні системи архівного права займає Швеція, яка мала давні традиції державного будівництва, що призвело до більш раннього формування архівів як частини державного апарату. У 1924 р. було прийнято «Правила роботи Державного архіву», в яких визначалися принципи проведення рікс-архіваріусом, а також директорами регіональних архівів (landsarkivarier) інспекцій підзвітних архівів установ, зокрема Військового архіву, Флотського архіву у Карлскруні, архівів громадських організацій, навчальних закладів та медичних установ. У зазначений період завершено формування мережі регіональних державних архівів. Відповідно до Правил (1924) керівництво регіональними архівами було покладено на Державний архів в Стокгольмі, при якому існувало Архівне управління. Місцеві архівні установи були зобов'язані до Державного архіву здавати свої документи 100-річної давності.

У червні 1933 р. Держархів видав спеціальні «Правила ведення комунальних архівів». Це була перша відчутна спроба детально врегулювати питання організації архівної справи в органах місцевого самоврядування. За цими Правилами заборонялося довільне знищення документів. Згодом подібні рекомендації регулярно видавалися Держархівом. У 1961 р. був прийнятий новий «Статут архівів», який зміцнив положення Державного архіву як органу архівного управління, розширивши його права і обов'язки в галузі контролю над архівами центральних установ. Відповідно, були розширені і функції регіональних державних архівів. У статуті наведено визначення понять «архів» і «архівний матеріал», підкреслена обов'язковість застосування принципу систематизації документальних матеріалів. Важливе місце у зазначеному відомчому нормативному акті було відведено проблемам формування архівів та експертизи документальних матеріалів. У другій половині XX ст. до архівного законодавства вносилися невеликі зміни, що стосувалися переважно питань керівництва, фінансування, проходження служби архівними працівниками.

На рубежі XX–XXI ст. в архівній справі Швеції відбулися зміни, пов'язані з прийняттям Закону «Про архіви» (1990). Основні законодавчі положення стосувалися діяльності Державного, регіональних і комунальних архівів. Відповідно до Закону Державний архів і архіви органів влади вважаються частиною національної культурної спадщини та їх слід зберігати, утримувати в порядку і берегти з метою забезпечення права на користування офіційними документами, інформаційних потреб у сфері судочинства та управління, а також потреб

дослідників. При цьому Державний архів і підлеглі йому регіональні архіви входили до системи органів Міністерства культури. Тут можна відзначити, що сучасне шведське архівне законодавство тісно пов'язане і добре синхронізовано з іншими законами держави – перш за все з законами про свободу друку і захисту інформації, а також з міжнародними стандартами.

У 2005 р. відбулася реорганізація, в результаті чого Міністерство культури було об'єднано з Міністерством освіти. В результаті архіви стали підвідомчі новоствореному Міністерству освіти, науки та культури. Однак процес реорганізації держустанов не був завершений, і 1 січня 2007 р. Міністерство культури (разом з Архівним управлінням, яке здійснює керівництво державною системою архівів) знову виділили як окрему структуру. На теперішній час організація управління архівами Швеції виглядає наступним чином: Державний (Національний) – відомчі – регіональні – міські – комунальні архіви. Основою архівної служби в Швеції є Державний (Національний) архів, який реалізує всі функції, пов'язані з архівною діяльністю в країні, розробляє методику роботи архівів, вивчає науково-теоретичні проблеми архівознавства, контролює архівну діяльність державних установ, а також регіональних та комунальних архівів. Джерелами комплектування Національного архіву є державні установи та їхні документи. При цьому в державних установах існують свої власні архівні агентства (архівні служби).

Державний архів офіційно є головним видавцем документальної спадщини країни. Починаючи з 1953 р. до обов'язків Державного архіву входить нагляд за дотриманням законодавства у сфері створення і використання державної символіки, а також гербів державних установ, органів влади та місцевого самоуправління. Для цього при Держархіві Швеції був створений спеціальний Геральдичний відділ. З 1995 р. Військовий архів став структурним підрозділом Держархіву. Натепер Військовий архів є центральною архівною установою для Міністерства оборони і виконує наглядові функції з організації архівів у цій сфері. За розмірами фондів (величезна кількість документів з історії шведської армії та флоту починаючи з XVI ст.) це другий архів у Швеції.

Державний архів здійснює загальне керівництво системою з десяти регіональних архівів. З 2010 р. регіональні архівні служби є його підрозділами. Це передусім 7 регіональних архівів і архівних служб, що юридично входять до системи Держархіву. Крім того, окремо існують два міських архіви у Мальме і Стокгольмі, а також архів у Вермланді – вони формально незалежні від Держархіву і виконують функції регіональних архівних служб. Держархів здійснює над ними виключно методичне керівництво.

Для Швеції характерна розвинена система міських і комунальних архівів, які комплектуються документами органів місцевого самоврядування міського та комунального господарства. Комунальні архіви підпадають під дію Закону «Про архіви» (1990), але в організаційному відношенні підпорядковуються не Держархіву, а органам місцевого самоврядування.

Суворих термінів передачі документів до регіональних архівів немає, але в Швеції існує суворе нормативне правило, яке забороняє зберігання документів в організаціях понад 100 років. При цьому підприємства вважають за краще передавати матеріали набагато раніше, оскільки на самостійне знищення своїх архівів вони не мають права, а для постійно зро-

стаючого масиву документації необхідні значні площі. Разом з тим в Швеції склалося кілька великих відомчих архівів, що не входять в систему Державного архіву та архівного управління. До них в першу чергу належать Архів об'єднаної адміністрації міністерств (зберігає документи всіх 11 шведських міністерств) та Архів риксдагу (з 1970 р. зберігає матеріали шведського парламенту і парламентських комітетів). Крім того, в Швеції існує і окрема система палацових архівів, де зберігаються документи установ Королівського двору (Збройової палати, Срібної палати, Двірцевій стайні, Відомства риксмаршала тощо), а також палаців і замків [9].

Важлива особливість архівів Швеції – наявність приватних, громадських і профспілкових архівів, які збирають документи за окремими галузями суспільного життя. Таким колекційним сховищем з боку держави надається фінансова допомога, а з боку Держархіву – науково-методична. Для цього при Державному архіві функціонує спеціальний Комітет приватних архівів. Національна архівна база даних (NADA) містить інформацію про приватні архіви («Архів і бібліотека робітничого руху», «Архів службовців і науковців», «Архів шведських фінів» тощо). Серед приватних архівів Швеції особливе місце займають архіви, що зберігають господарсько-економічну документацію. У Швеції взагалі приділяється багато уваги збереженню ретроспективних документів фірм і підприємств. Існують 12 спеціалізованих регіональних економічних архівів. Відповідальність за збереження корпоративних архівів покладається на засновника фірми. Деякі великі підприємства взагалі організують власні архівні служби. У Швеції створено такі організації, як Об'єднання промислових архівів (NAF) і Промислова архівна рада (NLA), які займаються обстеженням зберігання документів на підприємствах і допомагають підприємцям створювати архіви [5].

Становлення і розвиток архівів Данії в Середні століття мало чим відрізнялося від розвитку архівів інших Скандинавських країн. У Данії, як і в Швеції, в «епоху вікінгів» (VIII–XI ст.) переважала усна традиція. На жаль, відомості про перші королівські архіви Данії до нас не дійшли [3].

Проведена в Данії в 1889–1891 рр. архівна реформа виявилася настільки вдалою, що згодом протягом більшої частини XX ст. до будови архівної системи практично не вносилося скільки-небудь значущих змін. Як і раніше, Головний архів королівства (Державний архів) перебував у віданні Міністерства освіти і культури. Йому підпорядковувалася мережа з трьох провінційних архівів. Інтенсивно розвивалася і система регіональних та місцевих архівів. На цей момент діяльність архівів базується на Законі «Про архівну справу» (2014). Відповідно до цього закону при Міністерстві культури сформовано Національний архів. До його складу увійшли Державний архів у Копенгагені і підлеглі йому філії. На чолі всієї архівної служби знаходиться Національний архівіст, який одночасно є і директором Державного архіву. Державний архів збирає документальні матеріали органів центрального управління (парламенту, міністерств та інших установ).

Примітно, що до Державного архіву передають документи Міністерство закордонних справ і Міністерство оборони. Таким чином, відмітною особливістю архівної справи в Данії є відсутність великих відомчих архівів з постійним терміном зберігання. Органи місцевого управління (суди, поліція, навчальні заклади, церковна влада) передають документи до

регіональних філій Державного архіву. При цьому в Данії існують чітко прописані у законодавстві терміни і правила передачі документів на архівне зберігання.

При Національному архіві існує Національний бізнес-архів Данії, де зберігаються документи підприємств, організацій, а також приватних осіб. У Данії розроблено широку стратегію щодо приватних архівів. Відповідно до Закону «Про архівну справу» науково-технічні та економічні архіви класифікуються як приватні архіви, що підлягають державному контролю. Їхня діяльність координується Національним архівом. У країні існує єдина Данська національна база даних приватних архівів (DANPA), що містить інформацію про фонди приватного походження, що зберігаються в місцевих і міських архівах, Національному архіві, Королівській бібліотеці, архіві еміграції, Бібліотеці і Архіві історії робітничого руху (АВА), Національному музеї та інші.

Крім архівів, що входять до системи Національного архіву, в Данії склалася розгалужена мережа з більш ніж 600 місцевих міських і комунальних муніципальних архівів, що знаходяться в підпорядкуванні місцевих адміністрацій. Щодо таких місцевих архівів Національний архів Данії здійснює виключно методичний контроль. У 2006 р. утворено Данське архівне співтовариство, до завдань якого входить методична та наукова допомога в організації роботи «народних архівів» на місцях.

Важливою рисою сучасного стану архівів Данії є активне впровадження електронного документообігу та розвиток електронного зберігання документів.

Масова оцифровка архівних документів почалася ще в кінці 1980-х років, і в даний час переважна частина документів Національного архіву оцифрована. З вересня 2010 р. діє Розпорядження Державного архіву «Про обов'язкову здачу органами державного управління електронних документів в архіви у форматі, встановленому архівною службою». До 2015 р. значну частину оцифрованих архівних документів (близько 2 млн одиниць зберігання) було розміщено в Інтернеті на сайті Arkiv.dk.

Відмінною особливістю архівної справи Фінляндії було відносно більш пізнє формування перших архівів в порівнянні з сусідніми країнами (Росією, Швецією, Норвегією, Данією), що пояснювалося досить пізнім оформленням фінської державності. До початку Другої світової війни система архівного управління і мережу провінційних архівів Фінляндії була в основному сформована. Остаточне оформлення система архівів отримала за Законом «Про публічні архіви» (1939), в якому передбачалося наділення Державного архіву функціями архівного управління, встановлювався нагляд за місцевими провінційними архівами, а також за архівами урядових установ.

Сам Державний архів передавався у підпорядкування Міністерству освіти.

Було встановлено правило, за яким після закінчення 10–15-річного терміну зберігання документи урядових установ повинні передаватися на зберігання до Державного архіву. Виняток робився тільки для Військового міністерства і Міністерства закордонних справ, що мали право постійного зберігання документів. У результаті радянсько-фінляндської війни (1939–1940) і радянсько-фінської війни (1941–1944) до СРСР перейшло фінське місто Выборг.

Документи Выборзького провінційного архіву були перевезені в м. Міккелі, де у 1953 р. було створено ще один провінційний архів. У післявоєнну епоху продовжилися тенден-

ції архівного розвитку, пов'язані з розширенням і зміцненням функцій Державного архіву, а також з розширенням та вдосконаленням мережі місцевих архівів. Крім 7 провінційних архівів, підлеглих в організаційному та методичному відношенні Державному архіву, в містах відбувається формування системи муніципальних архівів.

На цей час у Фінляндії налічується 431 муніципалітет, причому майже скрізь існують свої архіви. У розвитку та вдосконаленні функціонування архівів Фінляндії суттєву вагу мав Закон «Про архіви» (1994), згідно з яким були внесені певні зміни в сформовану архівну систему. Так, на базі Державного архіву був утворений Національний архів, що знаходився у веденні Міністерства освіти. При ньому створювалася Національна архівна служба на чолі з державним архіваріусом, який одночасно був і генеральним директором Національного архіву. Як і раніше, в організаційному та методичному підпорядкуванні Національного архіву знаходилися 7 провінційних архівів, які своєю чергою були керівними центрами системи місцевих архівів. Таким чином, до початку XXI ст. у Фінляндії склалася цілком струнка і добре функціонуюча архівна система, головною ланкою якої став Національний архів.

Сучасна система архівів Фінляндії заснована на новому Законі «Про Національний архів» від 16 грудня 2016 р. Згідно з цим Законом розширилися повноваження Національного архіву і Національної архівної служби в сфері контролю за місцевими архівами. Ліквідовувалися колишні провінційні архіви, які перетворювалися в філії Національного архіву. На цей час Національний архів має 9 філій у містах Гельсінкі, Васа, Інарі, Іоенсу, Міккелі, Оулу, Турку, Хяменлінна і Ювяскюля. Крім того, за цим законом розширені повноваження Національного архіву в сфері контролю за діловодством і електронним документообігом установ. Так, основними завданнями Національного архіву є керівництво документообігом органів державного управління, а також забезпечення зберігання аналогових і електронних архівних документів, прийнятих від органів державної влади, приватних осіб і організацій на постійне зберігання. При цьому в Законі допускається можливість знищення паперового носія, якщо є електронний документ або документ, переведений в електронний формат. В результаті станом на 2020 р. тільки 10% документів органів державної влади приймається на постійне зберігання до Національного архіву в паперовому вигляді. Таким чином, Національний архів – це потужна державна установа Фінляндії, що здійснює не тільки зберігання і використання архівних документів, а й виконує інші державні управлінські функції.

Крім Національного архіву, в Фінляндії існують кілька інших важливих архівів. Так, цілий ряд урядових установ має право постійного зберігання своїх документів і утворення власних архівів. До них належать передусім парламент, Міністерство закордонних справ, Національне геодезичне бюро, Статистичне управління. З 1957 р. при Міністерстві освіти існує «Фінський архів фільмів», де зберігається близько 150 тис. документальних, художніх та інших кінострічок (кінодокументів), а також до 90 тис. звукозаписів (фонодокументів). За існуючим законодавством автори або продюсери будь-якого фільму, що виходить до прокату, зобов'язані один екземпляр передавати в архів. При бібліотеці університету Хельсінкі спеціально для зберігання виключно звукозаписів створено «Національний аудіоархів» [3, с. 101].

У Фінляндії є цілий ряд приватних і громадських архівів, які збирають документи за окремими галузями суспільного життя. Також як і в Швеції, таким закладам надається фінансова допомога з боку держави і методична з боку Національного архіву. Серед них можна відзначити: «Архів профспілок», «Архів робітничого руху», «Народний архів» (зберігає документацію з робочого руху і документи лівих політичних партій), «Буржуазний архів праці», «Фінський літературний архів», «Архів фінського промислового бізнес-центру», «Фінський спортивний архів», «Архів особового складу».

Архівна справа у Норвегії розвивалася в менш сприятливих умовах, ніж у її сусідів, – Швеції і Данії. Остаточне формування Національного архіву як головного сховища документів з історії Норвегії сталося за Статутом 1875 р. Він був офіційно проголошений центром вивчення норвезької історії та отримав значну автономію в межах Міністерства освіти. Протягом ХХ ст. розширювалися функції Національного архіву в справі збирання документів урядових структур, розвивалася і удосконалювалася мережа провінційних архівів. Чимало проблем норвезьким архівам завдала німецько-фашистська окупація в 1940–1945 рр. Важливу роль у становленні і розвитку архівної справи в Норвегії зіграв Закон «Про архіви» (1961), згідно з яким провінційні архіви увійшли до складу Національного на правах філій. Крім того, розширилися повноваження Національного архіву в сфері контролю за діловодством урядових установ. Чимало робилося і для поліпшення умов зберігання архівних документів. Новий Закон «Про архіви» (1999) закріпив і розширив провідну роль Національного архіву Норвегії в справі збирання і зберігання історико-документальної спадщини країни. Сам Національний архів був переданий до відання Міністерства культури. Як і в інших скандинавських країнах, Національний архів Норвегії очолюється національним архіваріусом, наділеним значними повноваженнями з контролю за діловодством в урядових установах.

Склад документів Національного архіву можна умовно розділити на три групи: 1) документи старого королівського архіву і датського штатгальтера, що раніше зберігалися в замку Акерсхус; 2) справи і документи, передані з Данії та інших країн; 3) справи і документи урядових установ Норвегії ХІХ–ХХ ст.

Згідно із зазначеним архівним законом Національний архів включає в себе 8 провінційних державних архівів у містах Осло, Хамар, Конгсберг, Крістансанн, Ставангер, Берген, Тронхейм і Тромсе. В провінційних архівосховищах зберігається переважно документація місцевих регіональних органів влади та громадських організацій.

Сучасні норвезькі архіви, як і архіви інших північноєвропейських країн, ведуть активну роботу з оцифрування документів, а також з розширення електронного документообігу та створення електронних архівів. З 1990-х років у країні функціонує власна система документообігу NOARK, за розробку і обслуговування якої відповідає Національний архів [4, с. 311–349].

У світовому архівному співтоваристві сформувалося майже близька «дуалістична» формула змішаної архівної системи з поєднанням елементів як централізму (Азербайджан, Бельгія, Болгарія, Литва, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Хорватія, Чехія, Японія та інші), так і децентралізму (Австралія, Австрія, Бразилія, Іспанія, Канада, ФРН, РФ, США, Швейцарія та інші). На

формування цієї загальної моделі у кожній країні безумовно вплинули передусім її територіально-адміністративний уклад, механізми організації державного управління, культурно-історичні підвалини, правові засади та інші чинники. Нагадаємо, надмірна централізація була притаманна організації архівної справи у СРСР та КНР, а у федеративних (конфедеративних) державах віддається перевага децентралізованому устрою (такий тренд сьогодні особливо помітний у Франції, Італії та Нідерландах). Разом із тим в Естонії, Латвії, Румунії та Угорщині, навпаки, посилюється централізація державного управління архівною справою [2, с. 7].

В Австралії, Австрії [6], Бельгії, Великій Британії, Грузії, Данії, Естонії, Ізраїлі, Канаді, Латвії, Нідерландах, Німеччині, Норвегії, Румунії, США, Угорщині, Фінляндії, Швейцарії, Швеції, Японії [1] та деяких інших країнах головним органом управління архівною справою є відповідний національний архів. В інших же країнах архівною галуззю керує спеціальний орган управління з різними відомчими підпорядкуваннями архівів. У різних країнах архівну галузь включено до складу різних міністерств – внутрішніх справ, юстиції, науки та освіти, культури, зв'язку та інформації. А в Туреччині Управління державних архівів з 2018 р. підпорядковано безпосередньо президенту країни [2, с. 8].

Висновки. Взагалі, за загальними нормами, приватні архіви не зараховуються до сфери державних інтересів. Утім, в окремих країнах архівним законодавством передбачено достатньо суворий контроль за процесами приватного архівування (колекціонування), з мінімізацією посягань на права власності. Єдиною метою таких наглядових заходів є забезпечення умов щодо відповідного зберігання, а також встановлення заборон знищення, змінення або експортування приватних архівних зібрань власникові без процедури отримання відповідного дозволу Національного архіву. Іноді Нацархіву надається пріоритетне право на продаж за встановленою власником архівної колекції ціною – у разі коли останній має намір вивезити такі зібрання за кордон (такі нормативні положення закріплені, наприклад, у архівному законодавстві Фінляндії).

Науковий ретроспективний порівняльно-правовий розгляд світового законодавства про архівну справу дозволив визначити як певні спільні риси, що притаманні більшості правових систем зарубіжних країн, так і національні та регіональні особливості. Правові основи та принципи організації архівної галузі закладено у національних законах про архіви відповідних держав, а також доповнюються спеціальними нормативно-правовими актами.

Архівне законодавство у більшості країн зумовлює організацію Національних архівів, їхні завдання та функції, завдяки чому ці провідні державні архівні установи функціонують як постійні сховища приватних і державних документів національного значення, документів урядових установ і міністерств, а також сприяють доступу до них та відіграють ключову роль у визначенні політики управління ретроспективними документами впродовж всього їхнього життєвого циклу.

В архівній правозастосовчій практиці помітна тенденція до створення центрів зберігання електронних документів (Німеччина, Франція, США, Швеція, Данія, Нідерланди, Фінляндія) та спеціалізованих електронних архівів (РБ, Польща, Україна). Такі країни, як США, Велика Британія і Австралія, займають

лідуючі позиції як у сфері наукових досліджень, так і в галузі правового регулювання питань, пов'язаних з технічними носіями інформації.

Тож пошук раціонального балансу в системах організації управління та функціонування архівно-інформаційної діяльності з надійною оптимізацією організаційно-правових засад архівної справи продовжується донині.

Організаційний захист ретроспективної документної інформації включає два складники: систему захисту інформації та нормативно-правову регламентацію архівної діяльності. Обидва компоненти у нерозривній єдності підкреслюють значущість правового регулювання питань захисту архівної інформації за комплексним підходом.

Інтеграція України до Європейського простору потребує приведення національного архівного законодавства у відповідність до міжнародних вимог. У праві України стоїть важливе питання моніторингу міжнародних актів, які отримують статус ратифікованих і введених до структури національного законодавства. Важливий аспект ініціативи є у постановці інформаційних проблем у міжнародному масштабі.

Література:

1. Білоусова Л.Г. Національний архів Японії: погляд зблизка. *Архіви України*. 2015. № 5–6. С. 278–286.
2. Бюлетень Галузевого центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства. Вип. 1 (29) / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства; уклад.: А.А. Майстренко, Р.В. Романовський, Л.В. Шнуровська. Київ, 2018. 164 с.
3. Бржостовская Н.В. Архивы и архивное дело в зарубежных странах (История и современная организация): учебное пособие / Н.В. Бржостовская; под. ред. Ю.Ф. Кононова. Москва: МГИАИ, 1972. 311 с.
4. Всеобщая история архивов: История и организация архивного дела в странах Европы: учебник / Ш. Кечкемети, К. Мазин, С. Петкова и др.; отв. ред. Т. Хорхордина. Ч. 1. Москва: РГГУ, 2019. 379 с.
5. Карапетянц И.В. Архивы Швеции в XXI веке. *Вестник РГГУ*. № 18/11. Серия Документалистика. Документоведение. Архивоведение. Москва: РГГУ, 2011. С. 151–162.
6. Палієнко М.Г. Архівна система Австрії: історичні витоки, еволюція, сучасна організація. *Архіви України*. 2016. № 1. С. 187–210.
7. Рибачок О.М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної культурної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02 / О.М. Рибачок; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2018. 23 с.
8. Синекий О.В. Фонодокумент в мировом коммуникационном пространстве: эволюция, современное состояние, направление

трансформаций: спец. междуна. научно-рефер. выпуск. Запорожье: Статус, 2018. 248 с.

9. Толстикова А.В. Архивы Швеции: учебное пособие / А.В. Толстикова. Петрозаводск: Издательство ПетрГУ, 2015. 56 с.
10. Янковая В.Ф. Нормативное регулирование понятийного аппарата в сфере управления электронными документами. *Отечественные архивы*. 2018. № 2. С. 23–30.

Horishnia M. The comparative analysis of international experience of legal regulation of archival affairs in conditions of digitalization

Summary. The article examines the evolution, structure and dynamics of regulatory support of archival activities in Sweden, Norway, Finland, Denmark, Bulgaria and some other countries. Retrospective comparative legal analysis of international and foreign standards on digitization of retrospective documentary projects, instructional and methodological documents and many other normative archival and legal sources on the regulation of archival affairs allowed to identify both common features and national and regional features. The generalization of the world experience of digital archival projects shows that the trends of digitalization of archival funds have led to the creation of electronic document storage centers (Germany, France, USA, Sweden, Denmark, the Netherlands, Finland) and specialized electronic archives (Belarus, Poland, Ukraine). Countries such as the United States, the United Kingdom, Switzerland, and Australia are leaders in both research and legal regulation of technical media issues. Among all countries of the world in the implementation of innovative methods of development of archival activity today the first place belongs to the United States. The issues of Ukraine's integration into the European space, which requires bringing national archival legislation in line with international requirements, are being studied. Particular attention is paid to the characteristics of the legal regimes of storage and use of technotronic documents, as well as arrays of "robotic" documentation. It is argued that a necessary condition for the formation and development of the interstate information space is the creation of unified approaches to addressing issues related to personal data.

It is concluded that archival legislation in most countries determines the organization of National Archives, their tasks and functions. In addition, a trend in the world archival law enforcement practice regarding the creation of electronic document storage centers and specialized electronic archives has been identified.

Key words: archival legislation, legal regulation of document storage, foreign experience, legal regulation of organization of archival activity, retrospective information, digitization of archival funds.